

ЗМІШАНИЙ ТИП МОТИВАЦІЇ ФУТБОЛЬНИХ ТЕРМІНІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Діденко Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-6949-8690>

Богуславський С. С.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-5842-8434>

Чумаков О. М.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0009-8431-4894>

*Стаття присвячена дослідженню змішаного типу мотивації футбольних термінів у німецькій мові. Зазначається, що специфіка цього типу полягає у поєднанні мотиваторів різного статусу в межах ономазіологічної структури, що забезпечує як когнітивне розмежування терміна, так і його образну інтерпретацію. Змішана мотивація найчастіше притаманна композитам і складним найменуванням, де відбувається взаємодія пропозиційних, асоціативно-метафоричних та модусних елементів. У статті виокремлено дві основні різновиди цього явища — пропозитивно-метафоричну та пропозитивно-модусну. Перша характеризується інтеграцією предикатно-аргументних структур із метафоричними компонентами, що часто спираються на аналогії між футбольною сферою та іншими концептосферами (АРТЕФАКТ, ЛЮДИНА, ВІЙНА, ТЕАТР). Прикладами виступають терміни *Fahrstuhlmannschaft*, *Flügelzange*, *Torjäger*, які демонструють метафоризацію футбольних процесів. Друга різновид змішаної мотивації поєднує пропозитивні мотиватори з модусними компонентами, що виражають емоційно-психологічні відтінки значення. Такі терміни, як *elfmeterreifes Foul*, *cooles Spiel*, *scharfer Schuss*, ілюструють оцінний аспект вербалізації футбольних понять. Показано, що модусна складова корелює з категорією модальності, зумовлюючи диференціацію сенсорних, емоційних та раціональних механізмів оцінки. Таким чином, змішана мотивація футбольних термінів у німецькій мові розглядається як універсальний механізм, що дозволяє поєднувати об'єктивні та суб'єктивні знання, створюючи багатовимірну семантику термінів та розширюючи виражальні ресурси мови.*

Ключові слова: німецька мова, футбольні терміни, мотивація, композити, метафора, модус, ономазіологічна структура.

MIXED TYPE OF MOTIVATION OF FOOTBALL TERMS IN GERMAN

Didenko N. M.

PhD in Philology, Associate Professor
Odesa I. I. Mechnikov National University

Boguslavskyi S. S.

PhD in Philology, Associate Professor
Odesa I. I. Mechnikov National University

Chumakov O. M.

PhD in Philology, Associate Professor
Odesa I. I. Mechnikov National University

The article is devoted to the study of the mixed type of motivation of football terms in German. It is noted that the specificity of this type lies in the combination of motivators of different status within the onomasiological structure, which ensures both the cognitive differentiation of the term and its figurative interpretation. Mixed motivation is most often inherent in compounds and complex names, where propositional, associative-metaphorical, and modus elements interact. The article identifies two main varieties of this phenomenon — propositional-metaphorical and propositional-modus. The former is characterized by the integration of predicate-argument structures with metaphorical components, often based on analogies between the football sphere and other conceptual domains (ARTIFACT, HUMAN, WAR, THEATER). Examples include terms such as Fahrstuhlmannschaft, Flügelzange, Torjäger, which demonstrate the metaphORIZATION of football processes. The latter type of mixed motivation combines propositional motivators with modus components that express emotional and psychological shades of meaning. Terms such as elfmeterreifes Foul, cooles Spiel, scharfer Schuss illustrate the evaluative aspect of the verbalization of football concepts. It is shown that the modus component correlates with the category of modality, causing differentiation of sensory, emotional, and rational mechanisms of evaluation. Thus, mixed motivation of football terms in German is considered a universal mechanism that makes it possible to combine objective and subjective knowledge, creating multidimensional semantics of terms and expanding the expressive resources of the language.

Key words: German, football terms, motivation, compounds, metaphor, modus, onomasiological structure.

Вступ. Змішаний тип мотивації характеризується вибором мотиваторів різного статусу в моделі структури знань про позначуване. Цей тип мотивації властивий композитам і складним найменуван-

ням. Стосовно композитів змішаний тип мотивації встановлюється у випадку, коли одна ономасіологічна ознака проєктується на пропозиційний компонент, а друга — на асоціативно-термінальний або модусний у МПК (ментально-психонетичному комплексі) (Селіванова, 2000: 175). Змішана мотивація німецьких футбольних термінів у багатьох випадках ілюструє неможливість синтаксичної кореляції мотиваторів у мотиваційній базі, що дозволяє, з одного боку, декодувати і диференціювати термін, з іншого — створити образне бачення поняття або предмета і розширити тим самим знакові ресурси мови.

Мета статті полягає у з'ясуванні специфіки змішаного типу мотивації німецьких футбольних термінів, що виявляється у селекції та інтеграції мотиваторів різного статусу в межах ономасіологічної структури, а також у визначенні різновидів цього типу мотивації — пропозитивно-метафоричного та пропозитивно-модусного. Досягнення поставленої мети передбачає аналіз механізмів взаємодії пропозиційних, асоціативно-метафоричних та модусних компонентів, встановлення їхньої ролі у когнітивному розмежуванні та образній інтерпретації футбольних понять, а також виявлення впливу змішаної мотивації на розширення семантичних і виражальних ресурсів німецької мови.

Результати і обговорення. Залежно від статусу інтегрованих ономасіологічних ознак у даному типі мотивації ми виокремлюємо пропозитивно-метафоричну та пропозитивно-модусну різновиди.

До пропозитивно-метафоричної різновиди змішаної мотивації футбольних термінів ми відносимо ті найменування футболу, в яких один мотиватор обирається з предикатно-аргументної структури, а інший має статус асоціативно-метафоричного компонента. Так, в ономасіологічній структурі футбольного терміна *Fahrstuhlmannschaft* мотиватор *Fahrstuhl* обирається з донорської зони АРТЕФАКТ, репрезентуючи уподібнення сценаріїв із сфер футболу і побуту людини, інші мотиватори корелюють із пропозиційними складовими МПК. Складений термін *Einschnüren des Gegners* інтегрує в ономасіологічній структурі метафоричний знак донорської зони ЛЮДИНА і мотиватор агенса пропозиційного статусу. В ономасіологічній структурі футбольного найменування *Flügelzange* ономасіологічними ознаками є знак донорської зони АРТЕФАКТ, перенесений у сферу футболу на основі аналогії зорових гештальтів, і мотиватор локатива пропозиційного статусу. Складений термін *Entscheidung am grünen*

Tisch становить собою поєднання знака сфери АРТЕФАКТ із мотиватором предиката результату дії. Поєднання ономасіологічних ознак метафоричного статусу із зони АРТЕФАКТ і пропозиційного предиката спостерігаємо в композитному футбольному терміні *Spielfaden*. Для термінів *Benefizspiel*, *Ballvirtuose* характерне поєднання знака результату метафоричного переносу на основі подібності сценаріїв із сфери ТЕАТР із предикатним мотиватором. Знаки сфери ТЕАТР інтегруються з двома мотиваторами локатива пропозиційного статусу в терміні футболу *Mittelfeldregisseur*. Компонент воєнної сфери, транспонований у сферу футболу на базі аналогізації сценаріїв, поєднується в ономасіологічній структурі з мотиватором об'єкта в терміні *Torschütze*. Результатом змішаної мотивації першої різновиди є термін *Torjäger*, у якому поєднуються мотиватор із донорської зони ЛЮДИНА, що репрезентує сферу діяльності ПОЛЮВАННЯ на основі сценарної подібності, і мотиватор локатива пропозиційного статусу.

Друга різновид змішаної мотивації передбачає поєднання в ономасіологічній структурі мотиваторів пропозиційного чи асоціативно-метафоричного статусу і модусного компонента як одного зі складників структури знань про позначуване. Модус виражає відтінки почуттів. Відповідно до концепції О. О. Селіванової, у структурі МПК модус є наскрізним компонентом і корелює як із відносно об'єктивними знаннями, позначеними мовними одиницями у прямому значенні, так і з метафоричними компонентами [Селіванова, 2000]. Модус співвідноситься з наявною в мові категорією модальності. Модальність у граматичному аспекті розглядається як особлива ознака висловлювання, що ґрунтується на його відношенні до дійсності і встановленні цього відношення мовцем, а також виявляє оцінку вираженої думки і способу її вираження. Ю. Шепель визначає лексико-граматичний статус категорії модальності та виокремлює об'єктивну і суб'єктивну модальність. Таким чином у лінгвістиці модальність розглядається як мовна універсалія, функціонально-семантична категорія мови і одна з ознак речення поряд із предикативністю та темпоральністю або у складі предикативності (Шепель, 2021: 188). Проте модальність розширюється залежно від визнання відносної істинності та непротирічності пропозиції. Якщо пропозиція володіє такими властивостями, то модальність виявляється надлишковою у її структурі як вираження відношення до дійсності: реальної чи ірреальної, можливої. У такому випадку модальність розширюється на

референційне співвідношення і оцінку. Тому модус є кваліфікатором пропозиції, оскільки містить ставлення суб'єкта пізнання до диктумних знань через посередництво емоційного сприйняття (Шепель 2021). Він включає ментальний і психічний (інтенціональний) стан суб'єкта, спрямований на стан речей, становить сутність оцінки пропозиційного змісту.

Модусний компонент у складі МПК пов'язаний із різними психічними функціями свідомості, зокрема, із відчуттями і почуттями, що зумовлює диференціацію сенсорного, емоційно-психологічного та раціонального механізмів оцінки. Беручи до уваги розроблену Н. Д. Арутюною класифікацію оцінок (Арутюнова, 1988: 73–76), модусна мотивація має сенсорно-оцінювальну, емотивно-психологічну, раціонально-сублімаційну, утилітарну і нормативну різновиди. Модусна мотивація значною мірою поєднується з іншими мотиваційними механізмами.

За загальними своїми механізмами модусна мотивація може бути як метонімічною — за умови позначення футбольного поняття на підставі його реального оцінно-емоційного сприйняття, так і метафоричною — при використанні оцінок мотиваторів, представлених знаками інших концептосфер (Селіванова, 2006: 370).

В ономасіологічних структурах німецьких футбольних термінів мотиватор модусного типу інтегрується з мотиваторами пропозиційного статусу, що репрезентують предикат фізичної дії і партитив (*absichtliches Handspiel — Jedem Spieler ist untersagt, den Ball mit der Hand zu berühren, zu spielen oder abzufangen, mit Ausnahme des Torwartes im eigenen Strafraum. Der Schiedsrichter hat zu entscheiden, ob der Spieler absichtlich den Ball mit der Hand berührte oder ob er angeschossen wurde bzw. ob der Ball ihn ansprang*), результатив (*elfmeterreifes Foul — umgangssprachliche Bezeichnung für ein Strafraumfoul, das vom Schiedsrichter nicht als solches betrachtet wurde; er lässt demzufolge weiterspielen*), предикат фізичної дії (*gefährliches Spiel, cooles Spiel, Kaltstellen*).

У низці німецьких футбольних термінів спостерігається інтеграція мотиваторів модусного та асоціативно-метафоричного статусу. Наприклад, у структурах футбольних термінів *blindes Verstehen*, *scharfer Schuss* поєднано мотиватори оцінки і знаки з донорських зон ЛЮДИНА та ВІЙНА відповідно.

Змішана мотивація дає можливість виявити базові механізми вербалізації когнітивних операцій людської свідомості: метонімізацію,

метафоризацію та редукцію семантики мотиватора до рівня його конотативного відтінку. Інтеграція різностатусних компонентів структури знань про позначуване знаходить відображення у змішаному синтаксисі, дозволяє поглибити уявлення про організацію мовлення.

Змішаний тип мотивації характеризується селекцією мотиваторів різного статусу у структурі знань про позначуване. Цей тип мотивації властивий композитам і складним найменуванням. Змішана мотивація німецьких футбольних термінів у багатьох випадках ілюструє неможливість синтаксичної кореляції мотиваторів у мотиваційній базі, що дозволяє, з одного боку, декодувати і диференціювати термін, з іншого — створити образне бачення поняття або предмета і розширити тим самим знакові ресурси мови. Залежно від статусу інтегрованих ономасіологічних ознак у даному типі мотивації ми виокремлюємо пропозитивно-метафоричну та пропозитивно-модусну різновиди.

Список літератури

- Арутюнова, Н. Д. *Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт*. Москва: Наука, 1988.
- Селиванова, Е. А. *Когнитивная ономазиология* (монография). Киев: Изд-во украинского филологического центра, 2000.
- Селиванова, О. О. *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К, 2006.
- Шепель, Ю., & Гончарова, М. Поняття модальності та мовних засобів її вираження в англійській мові. In I. S. Порова (Ed.), *Ukrainian sense / Український смисл: scientific collection* (pp. 186–196). Дніпро: Ліра, 2021.
- Döbler, H. *Lexikon Fußball*. Leipzig: Bibliographisches Institut. 1996.
- Duden. (2018). *Das Bedeutungswörterbuch* (5., völlig neu bearb. Aufl.). Mannheim: Bibliographisches Institut, 2018.
- Kövecses, Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Kövecses, Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Lakoff, G., & Johnson, M. *Metaphors We Live By* (5th printing). Chicago: University of Chicago Press, 2003.

References

- Arutjunova, N. D. (1988). *Typy iazykovykh znachenii. Otsenka. Sobytie. Fakt* [Types of linguistic meanings. Evaluation. Event. Fact]. Moskva: Nauka.
- Selivanova, E. A. (2000). *Kognitivnaia onomaziologiya (monografiia)* [Cognitive onomasiology (monograph)]. Kyiv: Izd-vo ukrainskogo fytosotsiologicheskogo tsentra.

- Selivanova, O. O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopedia* [Modern linguistics: Terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K.
- Shepel, Yu., & Honcharova, M. (2021). Poniattia modalnosti ta movnykh zasobiv yii vyrazhennia v anhliiskii movi [The concept of modality and language means of its expression in English]. In I. S. Popova (Ed.), *Ukrainian sense / Ukrainskyi smysl: Scientific collection* (pp. 186–196). Dnipro: Lira.
- Döbler, H. (1996). *Lexikon Fußball*. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- Duden. (2018). *Das Bedeutungswörterbuch* (5., völlig neu bearb. Aufl.). Mannheim: Bibliographisches Institut.
- Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in culture: Universality and variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by* (5th printing). Chicago: University of Chicago Press.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2025 року